

Недоліки. Аналіз визначає припущення: змінні витрати і ціни повинні бути відносно стабільні, що характерно для короткострокового періоду (невеликої партії продукції); важко отримати інформацію про постійні і змінні витрати для окремого виробу;

– визначення цін з орієнтацією на суму покриття (Тарасевич В.М., Буркинський Б.В.).

Переваги. Засіб оцінювання зв'язку між обсягом випуску і ціною, потрібною для визначення прибутку у випадку зміни ціни. З метою контролю й аналізу результатів, відображаючи вклад у прибуток продуктів і продуктивних груп використовуються багатоступінчастий розрахунок суми покриття. За результатами розрахунків підприємство визначає, які вироби вносять вклад у прибуток підприємства, які ні.

Недоліки. Метод у значній мірі відповідає меті максимізації прибутку, а не меті максимізації виручки та обсягів збуту.

Поряд із витратними методами ціноутворення існують ринкові методи встановлення ціни, такі, як метод, який орієнтується на попит товарів, метод поточної ціни, тендерне ціноутворення.

Висновки. Чим більше виокремлено ознак класифікації, тим вище ступінь їх пізнання. Вивчення змісту окремих витрат виробництва та реалізацію продукції, правильне їх групування при плануванні та обліку собівартості продукції є важливою умовою виявлення шляхів економії ресурсів. Тому для детальнішого вивчення витрат розширено їх класифікацію, розподіливши її на блоки в різних системах економіки: командно-адміністративна система управління економікою (планова), перехідний період розвитку економіки (трансформація), сучасна ринкова економіка (ринкові відносини).

Ціну можна визначати різними способами, кожний з яких може по-різному впливати на рівень цін. Тому підприємство прагне обрати такий метод, який дозволяє більш правильно визначати ціну на конкретний товар. Встановлення рівня цін в умовах ринку складається у визначенні такої ціни, яка б показувала собою оптимальний баланс між тим, що хотів би заплатити за цей товар споживач та витратами підприємства при виготовленні цього товару. Вибір методу ціноутворення і встановлення у відповідності із ним конкретного рівня ціни є початковою стадією розробки цінової стратегії підприємства. Отож, зміна ціни має вплив, а саме: незначне зниження ціни може мати негативний вплив на суму покриття в розмірі на одиницю продукції і вимагати значного збільшення обсягу випуску для того, щоб зберегти колишній прибуток. Незначне підвищення ціни може позитивно вплинути на суму покриття на одиницю продукції й дозволяє розраховувати на скорочення обсягу випуску для досягнення того ж прибутку. Це характерно для більшості промислової продукції, де змінні витрати часто становлять більше 50 відсотків у ціні. Метод ціноутворення “витрати, плюс...” часто призводить до того, що підприємство хоче за продукт набагато менше того, за що погодилися б платити покупці, а іноді й менше мінімально припустимого рівня з погляду забезпечення виживання підприємства. Метод “витрати, плюс...” може призвести до того, що підприємство постане перед фактом інвестування значних коштів у продукт, якого не можна продати через які-небудь особливості попиту або дії конкурентів [10].

Література

1. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Правовая культура, 1994.
2. Берзинь И.Э. Экономика фирмы. – М.: ИМПЭ, 1997.
3. Варава Л.М. Стратегическое управление в горнодобывающей промышленности. – ИЭП НАНУ, 2002.
4. Турило А.М. Уточнення сутності поняття “витрати” і їхньої економічної оцінки на підприємстві // Актуальні проблеми економіки / Ю.Б. Кравчук, Н.М. Цуцурук. – 2004. – № 11(41). – С. 85–88.
5. П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати”, затв. наказом Мінфіну України від 31.03.1999 р. – № 87.
6. Шкварчук Л.О. Ціни і ціноутворення. Навч. посібник. – 3-тє вид., випр. – К.: Кондор, 2005.
7. Тарасевич В.М. Ценовая политика предприятия. – СПб.: Питер, 2001.
8. Карлберг К. Бизнес-анализ с помощью Excel / Пер. с англ. – К.: Диалектика, 1997.
9. Курс економіки. Учебник / Под ред. Б.А. Райзберга. – М.: Инфра-М, 1997.
10. Дейли Дж. Эффективное ценообразование – основа конкурентного преимущества / Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2004.

УДК 336.14; 336.77

І. А. ПРОКОПЕНКО

Національна Академія податкової служби

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

Проаналізовано стан і умови розвитку системи оподаткування в Україні. Визначено проблеми розвитку податкових відносин. Запропоновані стратегічні орієнтири розвитку системи оподаткування з урахуванням сучасних викликів.

The state and terms of development of Ukrainian system of taxation is analysed. The problems of development of tax relations are specified. The strategic reference-points of development of the system of taxation are suggested taking into account modern challenges.

Актуальність проблеми. Не дивлячись на певні успіхи в реалізації стратегії глибоких економічних перетворень, тенденції розвитку податкової системи є в цілому невтішними.

За даними численних опитувань, переважна більшість промисловців і підприємців категорично незадоволені чинною системою оподаткування, перш за все через нерівномірне розподілення податкового тягара, надмірне навантаження на фонд оплати праці, відсутність правової стабільності, звужене застосування стимулюючої функції податків.

Незважаючи на те, що вітчизняна податкова система за окремими показниками відповідає визнаним світовим стандартам, проблема її переважної фіскальної спрямованості залишається актуальною і невирішеною.

Аналіз літератури. Актуальним питанням удосконалення чинної податкової системи України присвячено чимало наукових праць [1, 2, 4–7, 9, 10].

Проте малодослідженими залишаються окремі проблеми удосконалення чинної податкової системи з урахуванням негативних наслідків загострення економічної кризи.

Мета роботи – дослідити проблеми податкової системи України та запропонувати перспективні напрями її розвитку з урахуванням сучасних викликів.

Вклад основного матеріалу. Становлення податкової системи України розпочалося у 1991 р. з прийняттям закону “Про систему оподаткування”, в якому були визначені базові положення функціонування інституту податків (перелік податків, порядок їх запровадження, база оподаткування та ін.).

Протягом 2001–2003, 2005 та 2008 рр. податкове навантаження на економіку посилювався (іншими словами, частка податкових надходжень у ВВП зростала). Частка податкових надходжень у ВВП коливається в межах 18,3–23,9%. Максимальне значення податкового навантаження на економіку (23,9 %) зафіксовано у 2008 р., що можна пояснити сприятливою зовнішньоекономічною кон’юнктурою у першій половині 2008 р.

Частка податкових надходжень у доходах бюджету збільшувалася у 2002, 2005 та 2008 роки, зменшувалася у 2000 та 2004 роки (порівняно з відповідними попередніми роками). Це може бути одним із свідчень загальної нестабільності державної бюджетно-податкової політики. У 2009 р. частка податкових надходжень у ВВП та доходах бюджету знизилася через стрімке зниження бази оподаткування.

В структурі податкових надходжень в Україні провідне місце займають непрямі податки. За такого принципу формування доходи бюджету залежать не від ефективності діяльності платників, а від обсягів господарських оборотів. Отже, в таких умовах фіскальні органи слабо зацікавлені у збільшенні ефективності національної економіки, а податкова політика не розглядає зазначене завдання у складі пріоритетних.

Найвагоміші надходження до бюджету забезпечують чотири податки: податок на прибуток підприємств, прибутковий податок з громадян, податок на додану вартість, акцизний збір, що підтверджують дані таблиці.

Таблиця

Дані про надходження основних податків у 2002–2009 рр., млрд грн

Показник	Рік						
	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Доходи зведеного бюджету	62,0	91,5	134,2	171,8	219,9	297,8	273,0
Податкові надходження	45,4	63,2	98,1	125,7	161,2	227,2	208,1
з них							
– податок на прибуток з підприємств	9,4	16,2	23,5	26,2	34,4	47,9	33,0
Прибутковий податок з громадян (податок з доходів фізичних осіб)	10,8	13,2	17,3	22,8	34,8	45,9	44,5
Податок на додану вартість	13,5	16,7	33,8	50,4	59,4	92,1	84,6
Акцизний збір	4,1	6,7	7,9	8,6	10,5	12,8	21,6

Складено за даними [3, 8].

У нашій державі основну частку у формуванні бюджетних доходів через механізм оподаткування вносять юридичні особи (підприємства і організації) промислової сфери. За таких умов з метою забезпечення позитивного фінансового стану багатьох платників змушені ухилятися від оподаткування.

Тенденцію до поступового переходу на модель, коли в структурі податкових надходжень переважатимуть прямі податки над непрямыми, слід визнати позитивною, оскільки за таких умов підвищується “зацікавленість” державного апарату у збільшенні доходів платників (ці доходи визначатимуть базу оподаткування), а система оподаткування є, за твердженням деяких дослідників, “більш справедливою” [1, 9].

Значно погіршилися показники виконання бюджету за доходами у 2009 р., що пов’язано із негативними наслідками загострення економічної кризи. У 2009 р. не було виконано плану по основних статтях бюджетних надходжень, в тому числі по податку на прибуток підприємств – із запланованих 42,3 млрд грн (з урахуванням коригування) до державного бюджету надійшло лише 33,0 млрд грн, або лише 3/4 від плану.

До основних сучасних проблем розвитку податкової системи України провідні дослідники відносять наступні [2, 6, 7, 9]:

- неефективна структура податкової системи (основний тягар несуть легальні виробники, що обмежує їхню інвестиційну та інноваційну активність);
- традиційне акцентування податкової політики на реалізації фіскальної функції податків;
- правова нестабільність (часті і непередбачувані зміни податкового законодавства), яка унеможливує раціональне виробниче планування;
- складність визначення податкових зобов'язань, завеликі (порівняно з іншими країнами) витрати на податкове адміністрування;
- значна нерівномірність розподілення податкового тягара між платниками, що працюють у різних видах економічної діяльності.

З іншого боку, необхідно взяти до уваги, що податкову систему останнім часом було значно модернізовано. Зокрема, знижено ставки основних прямих податків – податку на прибуток підприємств (25 %) та податку на доходи фізичних осіб (15 %). Крім того, реалізовувалися заходи з удосконалення адміністрування податків. Так, виконувалися роботи по кодифікації податкового законодавства, удосконалення спрощеної системи оподаткування малого і середнього підприємництва, раціоналізації розрахунків між бюджетами та платниками.

Особливістю податкової системи України є те, що податковий тягар в значній мірі залежить від виду підприємства. Оскільки суб'єктам оподаткування дозволено зменшувати оподатковуваний прибуток на суму амортизаційних відрахувань (складову доданої вартості), капіталомісткі підприємства сплачують відносно менший податок, вимірний як частка доданої вартості, ніж працемісткі підприємства. Це пов'язано з високим рівнем оподаткування фонду оплати праці (вище 40 %).

Між розміром загального податкового тягара і зміною доданої вартості існує така залежність: зростання податкового тягара на 1 % в середньому призводить до зменшення доданої вартості на 0,5 %. Зменшення обсягів виробництва через ефект акселератора скорочує інвестиції.

Податкова система в Україні посилює рецесію в працемісткому секторі (а саме – у вугільній, легкій, харчовій галузях, а також у машинобудуванні). Зниження ставки податку на фонд оплати праці, найбільшою мірою змінить відносні ціни продукції вугільної промисловості, металургії, електроенергетики та машинобудування. Вугільна промисловість, металургія й електроенергетика можуть внаслідок цього покращити свою конкурентоспроможність і збільшити обсяги виробництва й інвестицій. Машинобудування виробляє складну кінцеву продукцію, а отже, скорочення витрат на робочу силу може виявитися недостатнім для зростання обсягів випуску й заохочення інвестицій [10].

Ставки оподаткування в Україні знаходяться на рівні інших європейських країн, за винятком податків на фонд оплати праці та акцизів. За даними дослідження, виконаного в Інституті економіки та прогнозування НАН України, істотне зниження ставок податку на фонд оплати праці до 15 % могло б вирівняти податковий тягар, накладений на різні галузі української економіки.

Ключовими орієнтирами податкової реформи як однієї з найважливіших складових стратегії відновлення зростання на інноваційній основі повинні бути помірне зниження і вирівнювання податкового тягара (особливо стосовно промисловості), посилення ефективності податкового контролю за рівнем витрат виробництва, мінімізація витрат з податкового адміністрування, оптимізація ставок різних податків та їхнє узгодження з європейськими стандартами.

Слід провести модернізацію спрощеної системи оподаткування. Зокрема, необхідно запровадити диференційовані розміри порогових величин господарських оборотів, які мають бути різними для виробничої діяльності, торгівлі, сфери послуг, а також інтелектуального виробництва. Важливою є розробка механізму, який міг би впорядкувати відносини між платниками ПДВ та платниками єдиного податку.

На наш погляд, доцільне запровадження єдиного соціального податку у два етапи. На першому (попередньому) етапі скасовуються всі внески до фондів соціального страхування та внесок до Пенсійного фонду, базою для яких є величина фонду оплати праці, і запроваджується єдиний внесок (єдиний соціальний податок), який платники перераховують на один рахунок до органу фіскального управління (цим органом може бути податкова адміністрація або один із соціальних фондів). Кошти, що надійшли на цей рахунок, “розподіляються” між різними фондами, виходячи з їхніх запитів (за наперед відомими нормативами). На другому етапі пропонується створення єдиного (“об'єднаного”) Фонду соціального страхування, який візьме на себе функції всіх існуючих нині фондів, і адмініструватиме єдиний соціальний податок відповідно до вимог закону. Важливо, або такий фонд мав право знижувати податкову ставку для окремих платників або застосовувати правило “податкового компромісу” у визначених законом випадках.

Податкові преференції слід надавати, керуючись перш за все загальнодержавними інтересами. Через використання інструментарію пільгового оподаткування слід створити умови для активізації інвестиційних та інноваційних процесів, насамперед, у пріоритетних галузях промисловості, які визначені ключовими в контексті структурної перебудови економіки. Необхідно також виробити адекватний порядок звітності та контролю за формуванням та використанням фінансових ресурсів, отриманих внаслідок застосування податкових пільг, з правом стягнення їх до бюджету в разі неефективного використання, нецільового використання (використання не за призначенням) тощо. Ці питання можна якомога докладніше врегулювати у Податковому кодексі України, який нині активно розроблюється.

В умовах економічної кризи основним завданням амортизаційного механізму є формування на рівні підприємств достатніх фінансових ресурсів, які компенсують їхні витрати на оновлення основного капіталу без зниження результативності операційної діяльності, але з перспективою зростання рівня інвестиційного та інноваційного оновлення. Отже, державна амортизаційна політика повинна бути однією із дієвих складових державного регулювання інвестиційних та інноваційних процесів у промисловості. Нині доцільне не примусове збільшення або зменшення амортизаційних ставок, а вжиття певних заходів з помірної лібералізації амортизаційної політики. Власники мають самостійно, з урахуванням стратегії розвитку бізнесу, обирати системи амортизації, які б забезпечували підтримку високих темпів заміщення основних фондів, зважаючи на необхідність підтримки якісної та цінової конкурентоспроможності [5]. Вказане забезпечить поліпшення фінансової ситуації перш за все у ефективно працюючих підприємствах та призведе до посилення ефектів мобільності капіталу.

Нині, в умовах антикризового регулювання та орієнтації державної економічної політики на відновлення економічного зростання, на порядок денний стало питання про можливість запровадження прискореної податкової амортизації. В багатьох країнах прискорена амортизація розглядається як джерело інноваційних ресурсів економіки, акумульованих виробничими компаніями. У випадку застосування прискореної амортизації необхідно встановити приписи про використання коштів амортизаційного фонду виключно за своїм економічним призначенням, оскільки завищені ставки амортизації призведуть до звуження бази оподаткування.

Непривабливість з точки зору держави використання прискореної амортизації диктується через побоювання зменшення податкових надходжень. Компромісним рішенням є запровадження пільги на підставі укладення особливої угоди між податковим органом і конкретним платником (який працює, як правило, у пріоритетних галузях, перелік яких має визначитися на законодавчому рівні). Останній має брати зобов'язання не лише використати додатково виведені з-під оподаткування кошти виключно на оновлення основних фондів шляхом закупівлі сучасного обладнання та інвестування у техніко-технологічний розвиток, а також підтвердити такі операції документальними доказами [9].

Аналіз розвитку податкових систем європейських країн свідчить про зростаючу роль прямого оподаткування, насамперед прибуткового оподаткування доходів фізичних осіб. Зростаюча податкова культура і свідомість платників податків дає змогу забезпечувати сталі надходження до бюджету і використовувати податки як інструменти, що стимулюють прискорення науково-технічного прогресу, збільшення зайнятості, рівномірний розвиток територій та ін. [4].

Висновки. До основних сучасних проблем розвитку податкової системи України провідні дослідники відносять наступні: неефективна структура податкової системи (основний тягар несуть легальні виробники, що обмежує їхню інвестиційну та інноваційну активність), традиційне акцентування податкової політики на реалізації фіскальної функції податків, правова нестабільність (часті і непередбачувані зміни податкового законодавства), яка унеможливує раціональне виробниче планування, складність визначення податкових зобов'язань, завеликі (порівняно з іншими країнами) витрати на податкове адміністрування, значна нерівномірність розподілення податкового тягара між платниками, що працюють у різних видах економічної діяльності.

В перспективі слід орієнтуватися на модель, коли в структурі податкових надходжень переважатимуть прямі податки над непрямими.

Ключовими орієнтирами податкової реформи як однієї з найважливіших складових стратегії відновлення зростання на інноваційній основі повинні бути помірне зниження і вирівнювання податкового тягара (особливо стосовно промисловості), посилення ефективності податкового контролю за рівнем витрат виробництва, мінімізація витрат з податкового адміністрування, оптимізація ставок різних податків та їхнє узгодження з європейськими стандартами.

Податкові пільги слід надавати, керуючись перш за все загальнодержавними інтересами. Через використання інструментарію пільгового оподаткування слід створити умови для активізації інвестиційних та інноваційних процесів, насамперед, у пріоритетних галузях промисловості, які визначені ключовими в контексті структурної перебудови економіки. Необхідно також виробити адекватний порядок звітності та контролю за формуванням та використанням фінансових ресурсів, отриманих внаслідок застосування податкових пільг, з правом стягнення їх до бюджету в разі неефективного використання, нецільового використання (використання не за призначенням) тощо.

Нині, в умовах антикризового регулювання та орієнтації державної економічної політики на відновлення економічного зростання, на порядок денний стало питання про можливість запровадження прискореної податкової амортизації.

У подальшому мають бути проведені дослідження щодо розробки перспективних методик моделювання розвитку податкової системи залежно від змін загальноекономічної ситуації.

Література

1. Довгалюк В.І. Податкова система / В.І. Довгалюк, Ю.Ю. Ярмоленко. – К.: Центр навч. л-ри, 2007. – 360 с.
2. Жигаленко О.В. Принципи податкового контролю / О.В. Жигаленко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 119–127.
3. Звіт про виконання зведеного бюджету України у 2009 р. – К.: Держказначейство України. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.
4. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн. Навч. посібник / М.І. Карлін. – К.: Кондор, 2004. – 384 с.

5. Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці / П.В. Мельник. – Ірпінь: Академія державної податкової служби, 2001. – 362 с.
6. Мярковський А.І. Бюджетний кодекс України в контексті бюджетної реформи / А.І. Мярковський // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 3–18.
7. Скрипник А. В. Фактори ризику виконання планових показників бюджету України / А.В. Скрипник, Т.М. Паянок // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 31–44.
8. Статистичний щорічник України за 2008 р. – К.: Консультант, 2009. – 552 с.
9. Ткаченко Н.М. Податкові системи країн світу та України. Облік та звітність / Н.М. Ткаченко. – К.: Алерта, 2004. – 554 с.
10. Юргелевич С.В. Зарубіжний досвід податкових реформ та уроки для України / С.В. Юргелевич / Фінансово-кредитні важелі державного регулювання економіки. Зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т економіки (редкол.: А.І. Даниленко та ін.) – К., 2002. – С. 68–78.

УДК 658:330.341.1

А. Л. САБАДИРЬОВА

Одеський державний економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

На основі системного підходу розглянуто сутність, принципи організації та структурні компоненти системи виробничого потенціалу промислового підприємства

On the basis of system approach the essence, principles of organization and structural components of the system of production potential of industrial enterprise is considered.

Постановка проблеми. Економічні трансформації в Україні орієнтовні на активізацію темпів глобалізації господарської діяльності та розвитку науково-виробничих комплексів, в яких використання досягнень науки дозволяє знижувати витрати виробництва, створювати нові види продукції, що користується попитом на світових ринках. Важливим ресурсом і можливостями для результативного здійснення науково-технологічних перетворень в середньостроковій перспективі є розгортання виробничого потенціалу підприємства.

Головною задачею виробничого потенціалу промислового підприємства є виробництво та відтворення продукції, що володіє властивостями та забезпечує дохід від усіх видів діяльності на конкурентних ринках. В формуванні виробничого потенціалу беруть участь ресурси підприємства і тому, його часто ототожнюють з усім потенціалом промислового підприємства. Виробничий потенціал акумулює в собі значну частку потенціалу промислового підприємства, а основне його значення полягає в створенні нової вартості в процесі виробництва продукції, що забезпечує економічне зростання інтегрованого бізнесу та дієву інвестиційну стратегію.

Інвестиції є головним важелем відтворення виробничого потенціалу, забезпечують розробку, придбання і адаптацію нових технологій у виробництво, можливість модернізації діючих виробництв, впровадження нової техніки, сучасних систем організації й управління всіма видами процесів на промисловому підприємстві, відновлення їх ринкової інфраструктури. У раді випадків інноваційного розвитку суб'єкта господарювання визначається не тільки потенціалом, але і його іміджем на ринку, що обумовлює залучення інвестиційних ресурсів для стійкого функціонування [1с. 411].

Отже ці тенденції приводять до необхідності подальшої розробки теоретичних засад організації виробничого потенціалу промислового підприємства в умовах інноваційного технологічного та економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні та практичні аспекти дослідження виробничого потенціалу підприємства визначені в роботах сучасних вітчизняних та російських учених-економістів, серед яких можна відмітити публікації В.М. Авдеєнко, В.О. Котлова, О.Ф. Балацко, Б.Є. Бачевського, І.З. Должанського Н.С. Краснокутської, О.С. Федоніна, З.Є. Шершньової. В розробках авторів визначені сутність, методи оцінки, організаційні форми управління виробничим потенціалом підприємства та відокремлено дві “ресурсні” позиції. Перша полягає в тому, що – виробничий потенціал являє собою сукупність ресурсів без урахування їхнього взаємозв'язку й участі в процесі виробництва. Особливість другої позиції полягає в трактуванні виробничого потенціалу як сукупності ресурсів, здатних виробляти визначену кількість матеріальних благ. До виробничого потенціалу включаються різні види ресурсів: виробничі фонди, персонал та кваліфіковані кадри робітників, ресурси управління й організації виробництва, науково-технічна інформація тощо. Аналіз існуючих точок зору приводить до висновку, що виробничий потенціал підприємства представлений сукупністю ресурсів, наданих у розпорядження для виробничої діяльності, а кількісні та якісні параметри цих ресурсів, а також їхня інтеграція визначають результати виробничої діяльності. Проте виробничий потенціал промислового підприємства, що є системою з упорядкованим станом компонентів і принципами раціональної організації залишається недостатньо дослідженим в умовах світових тенденцій формування сучасного виробництва.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад організації системи виробничого потенціалу промислового підприємства.